

Поштаренко Інна Валеріївна,
викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ;
Кононович Олександр Сергійович,
студент Національної академії внутрішніх
справ

ПОНЯТТЯ «СИСТЕМАТИЧНІСТЬ» У НОРМАХ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У нормах Кримінального кодексу України (далі – КК) тлумачення поняття «систематичність» ми не знаходимо, хоча воно зустрічається в ст.ст. 78, 79, 83, 116, 120, 150¹, 345, 390 КК. Згідно ч. 4 п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2 «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність», заняття жебрацтвом визнається систематичним, якщо вчинювалося не менш трьох разів протягом нетривалого часу [1]. Натомість в теорії кримінального права зустрічається неоднозначне тлумачення вказаного поняття. Так, вчинення діяння «систематично», на думку ряду вчених, означає здійснення випрошування неодноразово, упродовж певного періоду часу – від кількох днів і більше [2, с. 349]. Інші вчені вважають, що три і більше епізоди усного висловлення прохання подати милостиню охоплюється поняттям «систематичність» [3, с. 337]. Також у літературі зустрічаються пропозиції про визнання «систематичністю» письмове чи конклюдентними діями висловлення прохання подати милостиню трьом і більше стороннім особам [3, с. 337] чи одночасне використання трьох та більше осіб для заняття жебрацтвом, три з яких хоча б одноразово усно, письмово чи конклюдентно висловили прохання подати милостиню сторонній особі. При цьому, особа повинна мати єдиний умисел на одночасне використання у жебрацтві мінімум трьох осіб [4, с. 69].

На нашу думку, вказані положення не зовсім правильні. Варто погодитися, що систематичність підтверджується неодноразовим затриманням винної особи працівниками правоохоронних органів, притягненням батьків або осіб, які їх замінюють, до адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків щодо виховання дітей [2, с. 349].

Згідно із пануючою в науці кримінального права думкою, «систематичність» – це вчинення суспільно небезпечного діяння три і більше рази [5, с. 240; 6, с. 42]. М.І. Бажанов зазначав, що під систематичністю злочинів слід розуміти вчинення злочинів більше двох разів (тобто хоча б утретє), якщо при цьому протиправні дії є вираженням певної тенденції у поведінці винного [7, с. 119]. В.Л. Чубарев вказує, що під терміном «систематичність» треба розуміти

вчинення певних дій більше ніж два рази, бо в останньому випадку має місце звичайна «повторюваність» [8, с. 215].

В Україні було захищено кілька дисертаційних досліджень, в яких побічно розкривався термін «систематичність». Так, О.С. Авраменко притримується думки, що під терміном «систематичність», який передбачений ст. 116 КК, слід розуміти заподіяння потерпілому психічних або моральних страждань не менше трьох разів, якщо при цьому протиправні діяння є виявом певної тенденції у поведінці винного [9, с. 120, 145]. А.В. Байлов також притримується подібної думки [10, с. 89]. Л.А. Остапенко під систематичністю знущання в злочинах проти життя особи розуміє повторюваність фізичного або психічного впливу не менше трьох разів, які викликають накопичення негативних емоцій у винного і сприяють виникненню стану сильного душевного хвилювання [11, с. 8, 79].

В судовій практиці загалом правильно вирішується питання про визначення поняття «систематичність» в контексті аналізованого злочину. Так, у справі № 0306/2229/2012 Ковельського міськрайонного суду Волинської області встановлено, що Р. протягом двох місяців на території привокзального ринку та привокзальної площі м. Ковеля Волинської області, тримаючи на руках свого малолітнього сина С., систематично випрошувала гроші у сторонніх осіб з метою отримання прибутку. Дії Р. кваліфіковані за ч. 1 ст. 150¹ КК [12]. Як бачимо, під систематичністю в даному прикладі розуміється заняття жебрацтвом протягом двох місяців.

В іншому прикладі – у справі № 522/4505/13-к Приморського районного суду м. Одеси встановлено, що Т., систематично – кожні вихідні, використовуючи своїх малолітніх дітей, а саме: Ч., Ш., Ю., знаходячись в районі Ольгіївського спуску або в районі Слободки в м. Одесі, випрошувала у сторонніх осіб гроші, продукти харчування та інші матеріальні цінності, тим самим займалась жебрацтвом, використовуючи малолітніх дітей. Дії Т. кваліфіковані за ч. 1 ст. 150¹ КК [13]. В даній справі питання про «систематичність» розкрито в загальному розумінні – «кожні вихідні».

Отже, мова про «систематичність» повинна іти не тоді, коли особа використовує трьох чи більше малолітніх дітей для заняття жебрацтвом і не тоді, коли винний звертає прохання до трьох чи більше сторонніх осіб про подання милостині, а лише в тому випадку, коли вчиняються самостійні дії три і більше рази, які підтверджуються або затриманням працівниками правоохоронних органів, або притягненням винних до адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2 «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04>.

2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. О.М. Джужі, В.В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [9-е вид., переробл. та доповн.]. Київ : Юрид. думка, 2012. 1316 с
4. Дегтярьова І. В. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом: кримінально-правова та кримінологічна характеристика і запобігання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 207 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для юр. вузів і фак. / М.І. Бажанов, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків : Право, 2003. 368 с.
6. Гуророва Н.А. Уголовное право Украины. Особенная часть. Конспект лекций. Харків : Одиссей, 2003. 320 с.
7. Бажанов М.И. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск : Пороги, 2002. 167 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, М.І. Мельник та ін.; За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. 3-те вид., переробл. та допов. Київ : Атіка, 2009. 744 с.
9. Авраменко О.В. Стан сильного душевного хвилювання: кримінально-правові та психологічні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2008. 222 с.
10. Байлов А.В. Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання : дис. ... 12.00.08. Харків, 2004. 200 с.
11. Остапенко Л.А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 214 с.
12. Справа № 0306/2229/2012 Ковельського міськрайонного суду Волинської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/23722838>.
13. Справа № 522/4505/13-к Приморського районного суду м. Одеси. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33828039>.